

Wat kan de bso betekenen voor het leven van het kind?

De bso en ont-wikkeling

Thuis denkt, doet en probeert de peuter zomaar van alles. Er worden geen eisen gesteld, er zijn geen deadlines die gehaald moeten worden en geen tests die vorderingen meten. Hebben peuters iets vandaag niet onder de knie, dan gaan ze morgen rustig weer verder, zonder dat iemand in de gaten houdt hoe en wat ze allemaal precies doen en laten.

Het is de periode dat ze, zonder les te krijgen, een grootse prestatie volbrengen: ze ontwikkelen een taal of zelfs twee wanneer ze er twee in hun omgeving horen. Ze zeggen 'ik loopte' totdat ze horen dat het 'ik liep' moet zijn en vervoegen het voortaan probleemloos op de juiste manier. Ze zetten 'table' en 'manger' in de ene taalgroep en 'tafel' en 'eten' in een andere. Ze leren automatisch van binnenuit met de informatie die ze van buitenaf krijgen.

Welke kant moet de bso uit? Opvangen, automatisch van binnenuit laten leren of op een schoolse manier leren?

De bewaarschool

De kleuterschool werd vroeger ook wel bewaarschool genoemd. Die naam drukte de belangrijkste taak van de kleuterschool uit, namelijk de ouder – toen in principe de moeder – te ontlasten omdat ze meerdere kinderen had waarvoor ze zorgde: die moesten dus even 'bewaard' worden. Later werd de kleuterschool een instrument in de emancipatie omdat óók vrouwen daardoor konden werken. Dat betekende dat schoolgang alleen niet genoeg was, maar er ook buiten-schoolse-opvang (bso) nodig was om de hele werkdag van ouders te omvatten.

Het werken voor mannen én vrouwen heeft deels 'emancipatie' opgeleverd, vrouwen kunnen werken, maar het heeft nog onvoldoende gelijkwaardigheid opgeleverd. Feitelijk heeft het vooral een verzwarende van de lasten voor de vrouw betekend, die naast haar baan vaak nog steeds het grootste deel van het huishouden en de zorg voor kinderen geacht wordt op zich te nemen. De vraag is dan of de bso voor kinderen wél een duidelijke vooruitgang betekent of dat nog zou kunnen betekenen.

Opvoedkundige taken overnemen

De taak van opvangen bleek, en blijkt nog steeds, enorm belangrijk, maar volstaat niet langer meer. De tijd die er bij de ouders 'afgaat' betekent ook dat taken die de ouders in die tijd zouden vervullen, moeten worden overgenomen. Dat zijn over het algemeen opvoedkundige taken, en op de leeftijd van de bso (4 tot 12 jaar) komt dat vooral neer op het omgaan met anderen, vooral met leeftijdgenoten. Daarnaast is het ook zo dat de begeleiders van de kinderopvang meer willen betekenen dan alleen maar een opvangplek te zijn. Een en ander heeft al gauw tot gevolg gehad dat er schoolse taken werden gedaan op de bso, omdat dit schoolse nu eenmaal in het verlengde van de schooldag ligt. Een verkeerde gedachte, denk ik, want er vallen taken weg in de ouders-tijd en schoolingen kunnen gewoon op school worden gedaan.

En huiswerk dan? Tja, dat zou sowieso afgeschaft moeten worden. Bij volwassenen vinden we de scheiding tussen werk en privé enorm belangrijk: na een dag arbeid vrije tijd en rust. Maar bij kinderen

maken we ons daarover niet zo druk. Onbegrijpelijk!

Voor een kind zou iets soortgelijks moeten gelden, scheiding tussen school en vrije tijd. Maar kinderen hebben meestal een 'vervulde' vrije tijd. Ze moeten dan 'eigenlijk' nog hun huiswerk doen of dat boek lezen voor het boekverslag. Omdat niet duidelijk is hoeveel tijd dat kost en wanneer je dat dan zou moeten gaan doen, is de hoeveelheid vrije tijd onduidelijk. Onderzoek naar de inschatting die leerkrachten maakten over de tijd die het de kinderen kost om hun huiswerk te doen, toonde aan dat het véél meer tijd kostte dan leerkrachten dachten.

Hoe gemakkelijk lijkt het niet om huiswerk naar de bso door te schuiven... Arme, arme kinderen, en arme, arme ouders!

Wat is vrij?

Voor kinderen is vrij zijn vooral met andere kinderen spelen, zonder de controlerende ogen van volwassenen. Het gevolg van de bso na schooltijd is dat kinderen zich inmiddels voor een groot deel van de dag tussen professionals bevinden die over hen waken. De professionals zijn verantwoordelijk voor deze kinderen en school plus bso nemen een groot deel van de tijd voor opvoeden van de ouders in beslag en zijn goeddeels aanwezig in de mogelijke vrije tijd van kinderen. Omdat opvoeding nu eenmaal het terrein is van ouders, die hun eigen morele en sociale normen willen overdragen aan hun kinderen, is een vloeiende sociale morele ontwikkeling niet meer vanzelfsprekend, want als je thuis nog geen morele basis hebt gevormd en je in verschillende werelden leeft met verschillende normen, krijg je een verzameling verschillende normen, in plaats van een basis waarin andere normen aanvullend kunnen werken en derhalve geïntegreerd worden.

Bijna twintig jaar geleden schreef ik in KIDDO: De cognitieve ontwikkeling staat hoog in het vaandel en we willen niet zozeer kinderen met spierballen, maar met hersens. We weten dat dit hen meer kans geeft in de maatschappij.

Het is anno 2024 alleen nog maar meer waar geworden! Pas geleden schreef ik in KIDDO het artikel: *Betekent de opmars van de cognitieve, de aftocht van het sociaal-emotionele?* Deze zin is jammer genoeg ook steeds meer werkelijkheid geworden. Maar het ene meer aandacht geven, schuift ongemerkt natuurlijke elementen opzij, eigen aan leeftijdsfase die op elkaar volgend moeten worden ontwikkeld. Met een training of cursus sociale vaardigheden kom je er niet. Het sociale leer je vooral in het dagelijks leven van je omgeving, en dan met name samen met leeftijdgenootjes.

De nadruk op cognitieve prestatie die door school wordt opgelegd kost ontwikkel-tijd die ten koste gaat van hetgeen kinderen op iedere leeftijd zelf kunnen ontwikkelen, en vooral ook ten koste van het sociaal-emotionele domein. Hun leven lang zullen ze met zichzelf en met andere mensen moeten omgaan. En de plasticiteit

van de jeugdige hersenen neemt nu eenmaal af met ouder worden. Het gezegde 'jong geleerd, oud gedaan' geldt zeker voor het sociale domein.

Kinderen willen kinderen

Om te werken, is een opleiding steeds belangrijker geworden, niet langer meer in de praktijk als meester en gezelschap, zoals in de Middeleeuwen, maar scholen leren op stoelen, aan tafels, in lokalen. Opvoeding en ervaring zijn naar de achtergrond verschoven. De titel van het nummer waarin dit artikel verschijnt, luidt: < cursief > Buitenschoolse opvang, oefenplaats voor het echte leven. < / cursief >

Het echte leven komt evenwel niet later, het echte leven is altijd nu, op dit moment, en in iedere levensfase weer anders. In elke fase worden er onderdelen ontwikkeld van hetgeen je als volwassene nodig hebt. Kindertijd en jeugd zijn geen oefening voor later, die sluiten allebei aan bij wat je op dat moment zoal kunt ontwikkelen. 'Voor later', zoals dat heet, willen kinderen en zeker pubers al helemaal niet leren, ze willen zich nu ontplooien, en dat gaat door intensief om te gaan met andere mensen van je leeftijd, kinderen dus: vrienden maken. De enige bodem immers voor het vormen van stevige relaties en een hecht gezin. We hebben mooie vliegtuigen gemaakt en hele handige mobieltjes uitgevonden, maar we zijn intussen meer en meer het spoor bijster geraakt in het aangaan en onderhouden van relaties. Scheidingen zijn in het leven van veel kinderen bijvoorbeeld 'gewoon' geworden.

Een onderzoek over kinderen die voor een belangrijk deel in kindertehuizen opgroeiden, leidde tot een interessant inzicht. Hoe moeilijk het ook was om niet bij je ouders te kunnen opgroeien maar in een kindertehuis, kinderen vonden het kindertehuis evengoed de fijnste tijd van hun leven, want, zeiden ze, in het kindertehuis waren altijd andere kinderen waarmee je kon spelen!

De hele schoolgaande periode, en dan vooral van 3 jaar tot 12 jaar, staat in het teken van sociaal-emotionele ontwikkeling. Naar school gaan kinderen vooral omdat daar ook andere kinderen zijn; het is dé vindplaats voor kinderen samen. Juist het intensief met hun leeftijdsgenootjes omgaan, leert hen om zich sociaal-emotioneel evenwichtig te ontwikkelen.

Alle onderzoeken over kinderen in deze leeftijdsgroep laten zien dat kinderen zich op sociaal-emotioneel gebied vooral ontwikkelen door met andere kinderen buiten te spelen. En dan vooral het samenspelen zonder wakend oog van volwassenen. Vrij experimenteren is van doorslaggevend belang om anderen te leren vertrouwen, je veilig te voelen, te kunnen samenwerken en één groep te vormen.

Gevaarlijk, dat vrije experimenteren? Tja, er zijn twee soorten gevaar: het grote en het kleine gevaar. Tegen het grote gevaar dien je kinderen te beschermen, dat is voornamelijk de taak van de opvoeders; tegen klein gevaar moet je kinderen niet zozeer beschermen, als wel ze erover informeren.

Kinderen weten intuïtief wat goed is: buiten lopen, hollen en springen. In de buitenlucht is in principe veel zuurstof, en bewegen zorgt ervoor dat die zuurstof volop door het hele lichaam wordt verspreid. Dat je niet merkte dat ze Covid hadden opgelopen, kwam vooral daardoor. Hun immuunsysteem had het virus onder controle,

“Kinderen ontwikkelen zich op sociaal-emotioneel gebied vooral door met andere kinderen buiten te spelen”

en zo konden kinderen ongemerkt de grote verspreiders worden van Covid.

Leve de bso!

Als opvangen een basale taak is voor de bso en cognitief leren voor de school, dan blijft van binnenuit leren en ontplooien automatisch een wezenlijke taak voor de tijd tussen school en thuis, en precies daar zit de bso.

De opvallendste negatieve gevolgen van de moderne opvoeding zijn: gebrekkig rekening kunnen houden met anderen, het verwend zijn in de materiële zin en in het minder gewend zijn te moeten omgaan met grenzen van anderen. En kinderen uit scheiding-situaties leren manipuleren omdat ze op die manier in beide oudersituaties hun zin te krijgen.

Van wezensbelang is en blijft het met elkaar omgaan, en daartoe is de bso een ideale plek. Maar dan moeten pedagogisch professionals de kinderen wel échte vrijheid geven en daarbij voldoende ruimte om met elkaar te leren omgaan en vriend(inn)en te maken. Daarmee kan de bso een voedingsbodem en leerschool zijn voor sociale relaties. Niet seks is de leerschool voor relaties, maar vrienden maken, een wezenlijk onderdeel in de ontwikkeling van de mens om continuïteit in relaties te krijgen door te vertrouwen op en rekening te houden met elkaars wensen.

Neem buitenspelen, oorlogje bijvoorbeeld. Daarvoor moeten regels worden afgesproken (hoelang blijf je liggen als je dood bent?) waar men zich aan dient te houden, want als je langer dan het afgesproken aantal tellen blijft liggen, dan wordt het spel stilgezet en moet de situatie op dat moment worden opgelost. Heel anders dan in het virtuele milieu, bijvoorbeeld alleen thuis op je kamer. Buiten, en zonder toezicht van volwassenen, moet je als kind de grenzen leren beheren: geen bloed en blauwe plekken! Vooral jongetjes spelen oorlogje. En wat leren ze dan eigenlijk? Regels maken, je eraan houden, gehoorzamen en proberen te winnen zonder de ander te beschadigen. Juist dát wil je dat ze leren. Buiten spelen is dus van doorslaggevend belang. Meisjes leren gehoorzaamheid via schooltje spelen.

Het automatisch van binnenuit ontwikkelen, vind je bijna alleen nog op de bso, omdat kinderen voor het overige maar weinig vrije tijd hebben. Sporten, hobbyclubs en meer van allerlei georganiseerd, betekent vrijwel altijd via regels en onder het oog van volwassenen. Wat is ontwikkeling uiteindelijk? Het ontwikkelen van hetgeen op het punt staat om zich te openen en te gaan bloeien. Hoe en wat is sterk afhankelijk van de directe omgeving van het kind. Op zich zijn de mogelijkheden vanuit het kind legio en erbovenop komt dan nog het deel dat het kind in zijn omgeving krijgt aangeboden. De flexibiliteit van de ontwikkeling van het kinderbrein is buitenge-

woon groot. Wil je, zoals die Japanse leraar, dat jonge kinderen op zesjarige leeftijd volleurde violisten worden, dan is dat best mogelijk. Maar wat van buitenaf wordt gekozen en opgelegd, neemt altijd ontwikkelingsruimte in beslag. Daar zou niets op tegen zijn, ware het niet dat de hersenen niet alles tegelijk kunnen ontwikkelen. De jonge hersenen kunnen veel, maar het sociale element moet hierbij niet worden verwaarloosd.

Wil je de bso tot een vruchtbare plek maken, dan moet je bieden wat al sinds de Middeleeuwen is verwaarloosd: kinderen samen laten spelen, zonder professionals die de hele tijd door op ze letten, maar daarentegen wel beschikbaar zijn op de achtergrond, net zoals die moeder waar je naartoe rende als het misliep in de groep kinderen met wie je speelde.

Lang leve de bso! ◀

Over de auteur

Dr. Martine Delfos is biopsycholoog, werkzaam als wetenschapper en therapeut met een breed scala aan onderwerpen. Voor informatie zie: www.mdelfos.nl; www.mdelfos-in-contact.nl en www.delfoshuis.nl